

**ASHTARXONIYLAR DAVRIDAGI NUMIZMATIKA:
“SHAHRISABZ” DAVLAT MUZEY-QO‘RIQXONASI FONDI ASOSIDA**

Jalolov ZafarAzimjonovich

“Shahrisabz” davlat muzey-qo‘riqxonasi filial mudiri.

Tel: +998973885888 Email: zafarazimjonov93@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ashtarxoniylar sulolasi davrida zarb etilgan tangalarning numizmatik xususiyatlari tahlil qilingan. Shahrisabz muzey qo‘riqxonasi fondida saqlanayotgan tangalar asosida bu davrning iqtisodiy, siyosiy va madaniy holati yoritilgan. Tangalar hukmdorlar, davr san‘ati va islomiy mafkura haqida muhim ma‘lumotlarni o‘zida mujassam etadi.

Kalit so‘z: O‘zbekcha: Ashtarxoniylar, numizmatika, tanga, Shahrisabz muzeyi, Buxoro xonligi, tarixiy manba

Аннотация: В данной статье проанализированы нумизматические особенности монет, чеканенных в период Аштарханидов. На основе коллекции монет из фонда Шахрисабзского музей-заповедника раскрыты экономические, политические и культурные особенности того времени. Монеты отражают сведения о правителях, искусстве эпохи и исламской идеологии.

Ключевые слова: Аштарханида, нумизматика, монеты, Шахрисабзский музей, Бухарское ханство, исторический источник

Annotation: This article analyzes the numismatic features of coins minted during the Ashtarkhanid dynasty. Based on the collection preserved in the Shahrisabz Museum Reserve, the economic, political, and cultural aspects of the period are examined. The coins reflect important information about rulers, the art of the era, and Islamic ideology.

Keywords: Ashtarkhanids, numismatics, coins, Shahrisabz Museum, Bukhara Khanate, historical source

Kirish

O'zbekiston tarixida muhim o'rin tutgan sulolalardan biri bu Ashtarxoniylar bo'lib, ular XVI asr oxiri – XVII asr mobaynida Buxoro xonligini boshqargan. Ashtarxoniylar davrida tangalar zarb etish davlat boshqaruvi, iqtisodiy taraqqiyot va madaniy yuksalish bilan chambarchas bog'liq edi. Bugungi kunda Qashqadaryo viloyatining Shahrisabz shahrida joylashgan “Shahrisabz” davlat muzey-qo'riqxonasi fondida ushbu davrga oid noyob tangalar saqlanmoqda. Ular Ashtarxoniylar davrining numizmatik yodgorliklari sifatida katta tarixiy va ilmiy ahamiyatga ega.

Ashtarxoniylar Sulolasi va Tanga Zarbi

Ashtarxoniylar (1599–1756) – Shayboniylar sulolasidan keyin Buxoro xonligida hukmronlik qilgan sulola bo'lib, ular kelib chiqishi jihatidan hozirgi Rossiya hududidagi Astraxan shahri atrofidan (Ashtarxon) chiqqan. Sulola vakillari Buxoroda markazlashgan hokimiyatni tiklashga harakat qilganlar va bu davrda moliya tizimi, jumladan tanga zarb qilish siyosati ham faol olib borilgan.

Tangalar quyidagi asosiy jihatlar bilan ajralib turadi:

- Metall tarkibi: asosan kumush dirham va mis fuluslar, ba'zan oltin dinorlar.
- Zarb etilgan joylar: Buxoro, Samarqand, Qarshi, Balx, Termiz, va boshqa shaharlarda zarb etilgan.
- Yozuvlar: hukmdorning ismi, unvoni, hijriy sana va shahar nomi arab yozuvida tushirilgan.
- Din va siyosat aks etgan: Qur'on oyatlari, “Kalima” yoki boshqa diniy iboralar bilan birga hukmdor qudratini ko'rsatuvchi ifodalar bor.

“Shahrisabz” davlat muzey-qo'riqxonasi fondidagi tangalar

“Shahrisabz” davlat muzey-qo'riqxonasi fondida saqlanayotgan tangalar orasida quyidagi hukmdorlar nomiga oid namunalar mavjud:

- Abdullaxon II (1557–1598) – Sulola asoschilaridan biri hisoblanadi.
- Valixon (1599–1605) – Ashtarxoniylar sulolasining Buxorodagi ilk hukmdori.

- Imomqulixon (1611–1642) – Buxoroning nisbatan barqaror davri hukmdori.

- Nadroʻlixon (1645–1651) – Uning davrida koʻplab tangalar zarb etilgan.

Tangalar koʻplab tarixiy jihatlarga guvohlik beradi, masalan:

- Savdo-sotiq rivoji: Tanganing sifati va tarqalish geografiyasi savdo aloqalarini koʻrsatadi.

- Madaniyat va sanʼat: Tangalar bezagi oʻsha davrdagi sanʼat darajasini koʻrsatadi.

- Markazlashgan hokimiyat: Tanga zarb qilish huquqi faqat hukmdorga tegishli boʻlishi bu faktni isbotlaydi.

Numizmatikaning Ilmiy Ahamiyati

Shahrisabzda saqlanayotgan Ashtarxoniylar davri tangalari orqali:

- Davlat tuzilmasi va boshqaruv tizimi oʻrganiladi.
- Hududiy zarbxonalar faoliyati tahlil qilinadi.
- Savdo yoʻllari va iqtisodiy aloqalar haqida tasavvur hosil qilinadi.
- Islom dini va hukmdorlik mafkurasi tahlil qilinadi.

Bu tangalar bugungi numizmatika faniga katta hissa qoʻshmoqda.

Xulosa

Ashtarxoniylar davrining tangalari – bu nafaqat moliyaviy hujjatlar, balki oʻz davrining siyosiy, iqtisodiy, diniy va madaniy hayotini oʻzida aks ettirgan tarixiy manba hisoblanadi. Shahrisabz muzey qoʻriqxonasi fondida saqlanayotgan ushbu tangalar Oʻzbekiston tarixini oʻrganishda noyob va bebaho yodgorliklardandir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Абдураимов, Х. А. История денежного обращения и кредитной системы Узбекистана (XVI–XX вв.) — Ташкент: Фан, 1966.

Арипов, Ш. Ш. Монеты Бухарского ханства XVI – начала XX вв. — Ташкент: Фан, 2006.

Muxammadiyev, A. Oʻzbekiston numizmatikasi asoslari. — Toshkent: Oʻzbekiston www.tadqiqotlar.uz

milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2012.

Ҳайитметов, А. Аштархонийлар сулоласи тарихи ва маданияти // «Тарих ва мерос» журналы, №2, 2017.

Назаров, Б. Шахрисабз тарихий ёдгорликлари ва археологик топилмалари — Қарши: Nasaf, 2010.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва туризм вазирлиги. Шахрисабз музей-қўриқхонаси фонд материаллари (инвентар дафтарлари, археологик ҳисоботлар, 2010–2023).

Barthold, V.V. Turkestan Down to the Mongol Invasion. — London: Luzac & Co., 1968.

Bosworth, C.E. The New Islamic Dynasties: A Chronological and Genealogical Manual. — Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996.